

Sławomir Augustewicz

Olsztyńskie obchody osiemdziesiątej rocznicy śmierci Wojciecha Kętrzyńskiego

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 342-344

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Augustowicz

Olsztyńskie obchody osiemdziesiątej rocznicy śmierci Wojciecha Kętrzyńskiego

15 stycznia 1998 r. przypadła osiemdziesiąta rocznica śmierci Wojciecha Kętrzyńskiego. W związku z tym odbyły się w Olsztynie okolicznościowe spotkania naukowe poświęcone pamięci wybitnego historyka, działacza mazurskiego, poety.

14 stycznia Muzeum Warmii i Mazur na kolejny, siódmy już wieczór zamkowy z cyklu „Życiorysy”, przygotowało program prezentujący sylwetkę wielkiego Polaka. Spotkanie otworzył dyrektor muzeum mgr Janusz Cygański. Jako pierwszy wystąpił sekretarz Towarzystwa Naukowego im. W. Kętrzyńskiego, współtwórca Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego mgr Władysław Ogrodziński, który przedstawił okoliczności odnalezienia grobu Kętrzyńskiego i położenia na nim pamiątkowej tablicy w roku 1969. Zakończone pomyślnie poszukiwania miejsca pochówku historyka na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie przeprowadził literat, dziennikarz „Głosu Olsztyńskiego”, Leonard Turkowski. Na podstawie materiałów z kancelarii cmentarnej i informacji zamieszczonych w *Przewodniku po Cmentarzu Łyczakowskim* Aleksandra Medyńskiego z roku 1937 ustalił usytuowanie zniszczonego podczas II wojny światowej grobowca rodziny Kętrzyńskich (pole 53, grób 70). Na odnalezionym miejscu usypano mogiłę ziemną, którą zaopiekował się Konsulat Generalny PRL w Kijowie. Wiosną 1969 r. władze Ukraińskiej SRR ufundowały grobowiec, kładąc na nim kamienną tablicę z napisem ukraińskim. Pomysł ufundowania tablicy pamiątkowej z napisem „Wojciech Kętrzyński 1838—1918, wielki syn narodu polskiego, pracą całego życia przybliżył zespolenie Warmii i Mazur z Macierzą. Społeczeństwo województwa olsztyńskiego”, wysunął zespół historyków Ośrodka Badań Naukowych. Dzięki poparciu przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu Juliusza Malewskiego i zainteresowaniu przewodniczącego Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa Janusza Wieczorka projekt zrealizowano. We wrześniu 1969 r. kilkuosobowa delegacja olsztyńska, w skład której wchodził przedstawiciel komitetów wojewódzkich PZPR i FJN, OBN — Władysław Ogrodziński, a także Wojciech Kętrzyński (wnuk) i Danuta Kętrzyńska wyruszyła do Lwowa. Uroczystość położenia tablicy odbyła się 18 września 1969 r. w obecności wicekonsula generalnego PRL w Kijowie J. Kocielińskiego, przedstawicieli władz ukraińskich i Biblioteki Akademii Nauk Ukraińskiej SRR. W następnych dniach 19 i 20 września 1969 r. delegacja olsztyńska gościła w gmachu Akademii Nauk we Lwowie (dawny budynek Ossolineum) oraz na Uniwersytecie I. Franki. Podczas jednego ze spotkań naczelnik obwodowego zarządu kultury J. Witożyński przekazał do zbiorów OBN gabinetową fotografię Wojciecha Kętrzyńskiego, dotychczas znaną tylko z reprodukcji.

Kopia tego zdjęcia oraz fotografia delegacji olsztyńskiej przy grobie Kętrzyńskiego znalazły się na okolicznościowej wystawie towarzyszącej zamkowemu spotkaniu. Zgromadzono na niej pamiątki po Wojciechu Kętrzyńskim ze zbiorów Muzeum Warmii i Mazur, Ośrodka Badań Naukowych i Biblioteki PAN w Kórniku. Zaprezentowane zostały oprócz wspomnianych fotografii także zdjęcia Kętrzyńskiego z lat 1865 i 1910, portret wg miedziorytu A. Regulskiego z 1872 r., fragmenty listu w sprawie transportu broni, znalezione przez policję pruską w mieszkaniu Kętrzyńskiego (1864), sztambuch z berlińskiego więzienia, w którym Kętrzyński przebywał jako oskarżony o udzielanie pomocy powstańcom, pierwsze edycje historycznych prac Kętrzyńskiego, przyczynki i biografie jemu poświęcone, medale z lat 1970, 1977, 1984, a także autografy listów historyka do Jana Działyńskiego z lat 1868—1870. Życiorys Wojciecha Kętrzyńskiego na podstawie zaprezentowanych na wystawie pamiątek przedstawiła starszy kustosz muzeum mgr Zofia Januszkiewicz.

Wieczór zakończył wybór poezji Kętrzyńskiego, recytowanej przez aktora Teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie Tadeusza Madeję.

15 stycznia odbyło się w Domu Polskim w Olsztynie uroczyste posiedzenie poświęcone Wojciechowi Kętrzyńskiemu, zorganizowane przy współpracy Towarzystwa Naukowego im. W. Kętrzyńskiego i Ośrodka Badań Naukowych. Spotkaniu przewodniczył prezes Towarzystwa Naukowego prof. dr hab. Andrzej Hopfer.

Dr Jerzy Sikorski przedstawił działalność naukową Kętrzyńskiego jako historyka. Omówił pracę w bibliotekach J.K. Działyńskiego w Kórniku, E. Czarlińskiego w Brąchnówku, M. Szczanieckiego w Nawrze i Z. Działowskiego w Wałycz. Dr Sikorski podkreślił zasługi W. Kętrzyńskiego dla rozwoju Ossolineum we Lwowie, w którym pracował w latach 1873—1918, przez wiele lat pełniąc funkcję dyrektora. Wskazane zostało również ogromne znaczenie pracy Kętrzyńskiego nad edycją źródeł: przygotował do wydania ponad dwieście dokumentów średniowiecznych opublikowanych w tomach 3—6 *Pomników dziejowych Polski* i *Kodeksie dyplomatycznym klasztoru tyńskiego*, opracował tom 9 *Act Tomicianae*. Dr Sikorski przedstawiając studia Kętrzyńskiego poświęcone zagadnieniom pruskim i dziejom Pomorza, z fundamentalnym dziełem *O ludności polskiej w Prusach niegdyś krzyżackich* (I wyd. Lwów 1882), podkreślił ich pionierski charakter i znaczenie dla polskiej historiografii, jako pierwszych prac przeciwstawiających się tendencyjnym tezom nauki niemieckiej.

Następny referat: „Wojciech Kętrzyński w powstaniu styczniowym” wygłosił prof. dr hab. Janusz Jasiński. Na początek omówił problem rozwoju świadomości narodowej Kętrzyńskiego, konsekwencją którego to procesu był późniejszy udział w powstaniu. Badacze niemieccy jeszcze w latach sześćdziesiątych obecnego stulecia głosili, że Adalbert von Winkler wywodził się z rodziny niemieckiej. Jasiński wykazał czysto polski rodowód Kętrzyńskich, którzy swoje nazwisko przyjęli od miejscowości Kętrzno w powiecie kartuskim. Dodatek „Winkler” pojawił się w 1821, dopisany do nazwiska dziadka Wojciecha. Dopiero ojciec, Józef, żonaty z Niemką Eleonorą Raabe, robiący karierę wojskową, pisał się wyłącznie von Winkler. Poczucie polskości nie było obce Wojciechowi, jednak zdecydowany przełom w jego świadomości nastąpił w 1856 r. pod wpływem listu siostry, Wilhelminy, mówiącym o polskich

korzeniach Kętrzyńskiego. W czasie studiów na Uniwersytecie Królewieckim przywrócił w swoich dokumentach polską część nazwiska.

Prof. Jasiński wyraził przypuszczenie, że Kętrzyński mógł związać się z organizacją powstańczą latem 1862 r. podczas pobytu w Warszawie, gdyż od tego czasu pozostawał w ścisłym kontakcie z firmą Bracia Chotomscy i Koronowicz, sprowadzającą broń z zagranicy i wysyłającą ją na tereny przyszłego powstania. Być może prowadził również agitację wśród Polaków królewieckich, brak jednak dokładnych informacji do czerwca 1863 r. na temat działalności Kętrzyńskiego. W czerwcu tego roku, na polecenie Kazimierza Szulca, komisarza Prus Wschodnich, udał się z tajną misją do Wilna, gdzie przebywał działacz litewski Jakub Gieysztor. Potem jeździł do Myszynca, do obozu oddziału sformowanego z Mazurów. 11 września 1863 r. Kętrzyński wraz z drugim studentem, Leopoldem Różyckim, zostali aresztowani podczas transportu broni do Janowca, punktu odbioru, leżącego w powiecie przasnyskim. Obydwu osadzono w Wysokiej Bramie w Olsztynie. Pomimo wyroku uniewinniającego, wydanego przez sąd olsztyński 16 września, prokurator von Örlich nie zaprzestał dochodzenia i po ponownym zbadaniu okoliczności wystąpił do Trybunału Wschodniopruskiego z wnioskiem o rozesłanie listów gończych. Kętrzyńskiego aresztowano ponownie na początku października 1863 r. i osadzono w więzieniu Moabit w Berlinie. Wcześniej aresztowano innych członków polskiej organizacji w Królewcu: Chotomskiego, Koronowicza i Szulca. Po trwającym blisko rok śledztwie jesienią 1864 r. odbył się proces. Kętrzyńskiego skazano na rok twierdzy; karę odbył w latach 1865—1866 w Kłodzku.

Na zakończenie uroczystego posiedzenia w Domu Polskim wręczono nagrody konkursu ogłoszonego przez Towarzystwo Naukowe im. W. Kętrzyńskiego na najlepsze monografie z historii regionu za rok 1997. Prof. dr hab. Stanisław Achremczyk przedstawił laureatów: dr. Grzegorza Białuńskiego z Ośrodka Badań Naukowych za pracę *Osadnictwo regionu Wielkich Jezior Mazurskich od XIV do początku XVIII w. w starostwach leckimi i ryńskim*, dr. Andrzeja Kamieńskiego, pracownika Instytutu Historii PAN w Poznaniu, za pracę *Stany Prus Książęcych wobec rządów brandenburskich w drugiej połowie XVII w.*, dr. Sławomira Augusiewicza z Muzeum Warmii i Mazur za pracę *Kampania hetmana Wincentego Gosiewskiego w Prusach Książęcych w październiku 1656 r.* Wręczenia nagród dokonał prezes Towarzystwa Naukowego prof. dr hab. Andrzej Hopfer.